

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том 13

ВИДАВНИЦТВО ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ
ЛЬВІВ — 1997

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том 13

Здійснено за фінансовою підтримкою
українсько-польського
СП ТзОВ “Польтрансфер”

ВИДАВНИЦТВО ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ
ЛЬВІВ — 1997

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том 13

ВИДАВНИЦТВО ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ
ЛЬВІВ — 1997

УДК 551.732+591.524+594.329+595.423+069.01

Наукові записки Державного природознавчого музею НАН України.— Львів, 1997.— Т. 13.— 130 с.

У збірнику вміщено статті з питань зоології, екології, геології та історії музею. Матеріали, наведені в збірнику, відбивають результати наукових досліджень, проведених в останні роки на території заходу України.

Для ґрунтових зоологів, малакологів, ентомологів, іхтіологів, орнітологів, геологів, працівників заповідників, національних парків, природознавчих і краєзнавчих музеїв.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Климишин О.С. (*відповідальний редактор*), Бокотей А.А. (*відповідальний секретар*), Дригант Д.М., Коновалова І.Б., Малиновський А.К., Меламуд В.В., Різун В.Б., Чорнобай Ю.М.

РЕЦЕНЗЕНТИ: Козловський М.П., Горбань І.М.

*Друкується за постановою вченої ради
Державного природознавчого музею
Національної академії наук України*

ISBN 5-7702-0493-1

© Наукові записки, 1997

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Державний природознавчий музей

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ДПМ НАН УКРАЇНИ**

Том 13

Відповідальний редактор О.С. Климишин

Комп'ютерний набір і верстка І.Г. Бронштейн

Адреса редакції:
290008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
Телефон: (0322) 72-89-17

reduction of "air feed" has been noted lately, with the "feed" amounting only to 25,4% during this season, while in 1961-63 it was 81,5%.

Lviv State University named by I. Franko

Author's address: 290005, Ukraine, Lviv, Hrushevsky Str., 4, Hladunko
Pavliuk Roman, tel.: 794-794

КОРОТКЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

On study of *Carabus (Eucarabus) obsoletus* Sturm, 1813 (Coleoptera, Carabidae) bionomy. — **M a t e r i a l:** 117 imagines, 117 females were dissected. **D i s t r i b u t i o n:** Carpathians mountains from Roumania up to Slovakia and Poland. In Ukraine *C. obsoletus* Strm. inhabits ranges of massives of Carpathians mountains only (Ciscarpathian, Beskydy, Gorgany, Pokutsko-Bukovynski Carpathians, Marmarosh, Chornohora, Svydivec, Krasna, Borzhava, Rivna, Volcanous ranges and Transcarpathians lowland) from foothills up to subalpine zone. **E g g s.** Immature eggs appear in females ovarioles from the first decade of may (7.V.1988, Borzhava, beech-forest belt) and mature eggs appear from the second decade of may (20.V.1996, Beskydy, beech-forest belt) to the second (3-15.VI.1990, Beskydy, beech-forest belt) and the third decades (29.VI.1990, Svydivec', subalpine zone) of june. Quantity of eggs in ovarioles reaches 6 mature eggs and 7 eggs as a whole together with immature ones. **Y o u n g i m a g i n e s** appear from the second decade of may (13.V.1990, Beskydy, subalpine zone) to the third decade of june (15-28.VI.1994, Beskydy, beech-forest belt). **C o p u l a t i o n** was observed on 23.V (Low Tatras, Roubal, 1930). **A c t i v i t y.** Imagines activity begins in the first (Transcarpathians foothills) and second (Beskydy, beech-forest belt) decades of april and finishes in the second decade of july (Beskydy, beech-forest belt). — **Rizun V.B.** (State Museum of Natural History, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv)

СКОЛЯР (*MONTICOLA SAXATILIS* L.) НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

Ареал сколяра (*M. saxatilis*) охоплює гірські райони Південної Європи, Північно-Західної Африки, Італії та Середньої Азії, Монголії. В Україні цей вид не має широкого розповсюдження. Його гніздування зафіксоване в Криму (Костин, 1983), а також у Івано-Франківській, Київській, Вінницькій, Житомирській, Чернівецькій і Тернопільській областях (Марисова, 1981). Останнім часом сколяр вперше згадується для Буковини (Скільський, 1990).

Цей гніздування сколяра в Карпатах є чимало рідкісним з кінця минулого початку ХХ ст. Ф.Й.Страутман згадує про ці відомості, стверджуючи, що цей вид гніздиться лише на окремих невисоких горах, розташованих над Закарпатською низовиною. При цьому він підкреслює, що високо в горах сколяра ніхто не бачив.

В останні десятиліття сколяр спостерігався нами в Карпатах на висоті 1400-1500 м н.р.м. на схилах гір Івано-Франківщини та навіть на висоті близько 2000 м на схилах Істрася та Говерли.

Враховуючи відомі матеріали досліджень, можна ствердити, що в межах західного регіону України сколяр гніздиться у всіх областях (за винятком Івано-Франківщини, крайньої півночі Волинської і Рівненської областей). Він ніде не є численним і його гніздування відоме лише на окремих високостях Івано-Франківщини та Карпат.

Найчастіше сколяр спостерігається на Тернопільщині та Хмельниччині: в Кременецьких горах — на схилах Дівочих скель, Черчі, Бони, Скелі

Словацького та деякі піщані урвища в околицях Кременця; в районі печер біля с.Кривче Тернопільської обл. у долині р. Нічлави; на скелях і урвистих берегах Дністра, Смотрича, Збруча, Жванчика.

В Українських Карпатах до 1980 р. зустрічали скеляра в травні-червні біля верхньої межі зеленівільхового криволісся між Шешулом і П'єтропільом. Але після того, як вільху було вирубано, цей птах зник. В останні роки скеляр спостерігався лише двічі в південному схилі Говерли. Птахи (в обох випадках самці) тримались над верхньою межею угруповань гірської сосни серед брил каміння.

Як показали спостереження, скеляр уникає густої рослинності. Дрозди, яких спостерігали, завжди тримались на відкритих сонячних схилах з досить великими уламками каміння і розрідженими чагарниками.

Гнізда скеляра були виявлені на Кременеччині біля с. Підлісці і в Карпатах біля підніжжя П'єтросса. Всі гнізда розміщувались у досить вузьких вертикальних ущелинах між камінням, на відстані 15-30 см від входу.

Складені гнізда майже виключно з трав'яних стеблинок, але зовні іноді вплетені тоненькі невеликі гілочки, а лоток завжди густо вистелений дрібними корінцями. Розміри гнізд (n = 2): зовнішній діаметр 124-127 мм, діаметр лотка — 89-92 мм, глибина лотка 58-59 мм.

Гніздо, знайдене в Карпатах 28.V.1977 р., містило 4 зеленувато-блакитних яйця, розміром 25.8×19.4 мм, 25.9×19.4 мм, 26.0×19.3 мм, 26.0×19.4 мм. У цьому гнізді через 5 днів одне яйце було вже надтріснуто, почалось вилуплення пташенят. На жаль, прослідкувати увесь період інкубації нам не вдалося. Можна лише гадати, що це була перша кладка, бо у тому ж районі кінці липня, у тому ж районі тримався виводок молодих скелярів, котрі ще не літали, мабуть, з другого гніздового циклу.

На Поділлі скеляр має, імовірно, також не менше двох кладок. На Кременеччині зустрічалися молоді пташенята разом із дорослими птахами і в середині червня, і в кінці липня.

Життя скеляра детально проаналізувати не змогли через те, що не наважувались здобувати цих рідкісних і нечисельних птахів. У нашому матеріалі було 3 шлунки скелярів, здобутих у різні роки в Тернопільській та Хмельницькій областях, вміст яких був такий:

Шлунк № 1. 19.VII.1953 р. Хмельницька обл., с. Цибулівка.

<i>Orthoptera</i>	8 шт.
<i>Coleoptera</i>	
<i>Carabidae</i>	1 "
<i>Tenebrionidae</i>	2 "
<i>Curculionidae</i>	1 "
<i>Hymenoptera</i>	
<i>Formicidae</i>	5 "
<i>Lepidoptera</i>	2 " (imago, larva)

Шлунк № 2. 26.VII.1954 р. Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський.

<i>Orthoptera</i>	5 шт.
<i>Coleoptera</i>	
<i>Scarabaeidae</i>	3 "
<i>Tenebrionidae</i>	1 "
<i>Chrysomelidae</i>	1 "
<i>Curculionidae</i>	2 "
<i>Lepidoptera</i>	1 (larva) "

<i>Coleoptera</i>	7 шт.
<i>Carabidae</i>	2 "
<i>Tenebrionidae</i>	1 "
<i>Elateridae</i>	1 "
<i>Curculionidae</i>	3 "
<i>Hymenoptera</i>	
<i>Formicidae</i>	4 "
<i>Lepidoptera</i>	1 (larva)

Отже, в травні в їжі скеляра переважають твердокрилі (58.4%), третину їжі становлять мурашки (33.3%), а в липні твердокрилі (33.3%) поступають прямокрилим, зокрема сарановим (39.4%). Метелики перетинчастокрилі (мурашки) трапляються в їжі навесні, і влітку, але кількість їх порівняно незначна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Костин Ю.В. Птицы Крыма. — М.: Наука, 1983. — С. 203.
 Марісова І.В., Татаринів К.А. Деякі спостереження над фауною хребетних Поділля // Наук. зап. Кременецьк. пед. ін-ту. Серія природничих наук. — 1961. — 6, № 1. — С. 35-44.
 Скільський І.В., Федорча Д.С., Бундзяк П.В. Інвентаризація орнітофауни Буковини в 1985-1989 роках // Орнітофауна західних областей України та проблеми її охорони. Матер. доп. наради орнітологів та аматорів орнітологічного руху Західної України. — Луцьк, 1990. — С. 109-110.
 Страутман Ф.И. Птицы западных областей УССР. - Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1963. — 2. — С. 139-141.

Ніжинський педагогічний інститут

Адреса автора: Україна, Чернігівська обл., Ніжин, Ніжинський педагогічний інститут, Марісова Інєса В.

Marysova

BLACK THRUSH (*MONTICOLA SAXATILIS* L.) IN THE WEST OF UKRAINE

Black Thrush (*Monticola saxatilis* L.) breeds sporadically everywhere in the West of Ukraine except, perhaps, the northern parts of Volyns'ka and Rivne regions. It was observed at the altitude 1400-1500 m above SL (Sheshul Mt and Rohnieska Mt) and about 2000 m above SL (Petros Mt and Hoverla Mt slopes) in the Chornohora chain. The nest with 4 eggs (probably the first clutch) was found in the Ukrainian Carpathians at the foot of Petros Mt on 10.V.1977; 5 days later the hatching of nestlings began.

Nizhyn Pedagogical Institute

Author's address: Ukraine, Chernihiv reg., Nizhyn, Nizhyn Pedagogical Institute, Marysova Inesa

КРАТКЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Chiloplectus Andrassy, 1984 (*Nematoda: Plectida*) — новий для фауни України рід нематод. — Опрацювання колекції вільноживучих нематод зібраних у Криму в липні 1996 р. виявило два види нового для фауни України роду *Chiloplectus* Andrassy, 1984:

Ch. andrassyi (Timm, 1971) Andrassy, 1985 — 32 самиці були виділені з моху зібраного на північному схилі г. Аю-Даг, ок. м. Алушти;

Ch. loricatus Andrassy, 1985 — 6 самиць було виділено з хвойного (*Pinus* sp.) опадів з вершини г. Ай-Петрі, Ялтинський р-н. —

Суєуловський А.С. (Державний природознавчий музей НАН України, Львів), Головачов О.В. (Львівський державний університет ім. І. Франка).

З М І С Т

Зоологія і екологія

<i>Karplus' I.J.</i> Additional Description of <i>Folsomia duodecimoculata</i> Martynova, 1973 (<i>Collembola, Isotomidae</i>) from Ukraine	3
<i>Капрусь І.Я.</i> Деякі параметри різноманіття угруповань ногохвісток у корінних і похідних лісах Українських Карпат	8
<i>Меламуд В.В.</i> Панцерні кліщі (<i>Oribatei, Acariformes</i>) ґрунту та підстилки смерекових лісів Українських Карпат	24
<i>Стадниченко А.П., Градівський В.М.</i> Молюски роду <i>Lithoglyphus</i> (<i>Gastropoda, Pectinibranchia, Lithoglyphidae</i>) на Заході України	31
<i>Стадниченко А.П., Киричук Г.Е.</i> Значення особливостей будови порового апарату черепашки для таксономії молюсків надродини <i>Pisidioidea</i>	44
<i>Царик Й.В., Яворський І.П.</i> Гетерогенність популяцій малого ставковика (<i>Lymnaea truncatula</i> Müll., 1774) за щільністю і віковою структурою на пасовищах Передкарпаття та суміжних територій	57
<i>Сверлова Н.В.</i> Деякі зміни у видовому складі наземної малакофауни Львова за останні 100 років	65
<i>Подобівський С.С.</i> Каталог фауни твердокрилих підродин <i>Ernobiinae</i> і <i>Anobiinae</i> (<i>Anobiidae</i>) заходу України	69
<i>Гладунко І.Й., Павлюк Р.С.</i> Живлення струмкової форелі (<i>Salmo trutta</i> m. <i>fario</i> Linnaeus, 1758) у річках Сколівських Бескид	79
<i>Марисова І.В.</i> Скеляр (<i>Monticola saxatilis</i> L.) на заході України	83

<i>Талпош В.С.</i> Черношій норець (<i>Podiceps nigricollis</i> C.L. Brehm) у Тернопільській області України	88
---	----

Геологія

<i>Дригант Д.М., Карпенчук Ю.Р.</i> Стратиграфія кембрійських відкладів Передкарпатського прогину	94
---	----

Сторінки історії музею

<i>Климишин О.С.</i> Етапи розвитку природознавчого музею у Львові	114
--	-----

Короткі повідомлення

<i>Годунько Р.Й., Леснік В.В.</i> Личинки одноденок (<i>Ephemeroptera</i>) як компонент раціону денних видів риб	40
<i>Різун В.Б., Коновалова І.В., Яницький Т.П.</i> Нові місця знахідок червонокнижників видів прямокрилих, твердокрилих і лускокрилих комах (<i>Insecta: Orthoptera, Coleoptera, Lepidoptera</i>)	64
<i>Різун В.Б., Мателешко О.Ю.</i> <i>Parophonus mendax</i> (Rossi, 1790) (<i>Coleoptera, Carabidae</i>) — новий вид для фауни України	68
<i>Rizun V.B.</i> On study of <i>Carabus (Eucarabus) obsoletus</i> Sturm, 1815 (<i>Coleoptera, Carabidae</i>) bionomy	82
<i>Сусуловський А.С., Головачов О.В.</i> <i>Chiloplectus</i> Andrassy, 1984 (<i>Nematoda: Plectida</i>) — новий для фауни України рід нематод.	87
<i>Покиньчереда В.Ф.</i> Зимівля рукокрилих на території Кузійського масиву Карпатського біосферного заповідника	124

Скільський І.В., Годованець Б.Й., Бучко В.В., Школьний І.С., Кучінік Л.В. Спостереження рідкісних і нечисленних видів птахів у Чернівецькій області.....	125
---	-----

CONTENTS

Zoology and Ecology

Kaprus' I.J. Additional Description of <i>Folsomia duodecimoculata</i> Martynova, 1973 (<i>Collembola, Isotomidae</i>) from Ukraine.....	3
Kaprus' I.J. Some Parameters of Springtails Communities Diversity in Virgin and Secondary Forests in the Ukrainian Carpathians.....	8
Melamud V.V. The Soil-Dwelling Oribatei Mites, (<i>Acariformes</i>) of the Ukrainian Carpathians Fir-Tree Forests	24
Stadnichenko A.P., Gradvsky V.M. <i>Lithoglyphus</i> (<i>Gastropoda, Pectinibranchia, Lithoglyphidae</i>) Molluscs of the West of Ukraine.....	31
Stadnichenko A.P., Kirichuk G.E. The Importance of Porey's System Structure Peculiarities of Shell for the Taxonomy of the <i>Pisidioidea</i> Molluscs	44
Tsaryk Y.V., Yavorsky I.P. The Density and Age Structure Heterogeneities of <i>Lymnaea truncatula</i> Müll., 1774 Populations on Pastures of Ciscarpathians and Adjoining Territories.....	57
Sverlova N.V. Some Changes in Species Structure of Ground Molluscs of Lviv for the Last 100 Years	65
Podobivsky S.S. Catalogue of Fauna of <i>Ernobiinae</i> and <i>Anobiinae</i> Beetles (<i>Coleoptera, Anobiidae</i>) from the West of Ukraine.....	69

Hladunko I.Y., Pauliuk R. S. Nourishment of Stream Trout (<i>Salmo trutta m. fario</i> Linnæus, 1758) in the Rivers of Skolivski Beskydy Massif.....	79
Marysova I.V. Rock Thrush (<i>Monticola saxatilis</i> L.) in the West of Ukraine	83
Talposh V.S. Black-Necked Grebe (<i>Podiceps nigricollis</i> C.L. Brehm) in the Ternopil Region of the Ukraine.....	88

Geology

Drygant D.M., Karpenchuk Y.R. The Stratigraphy of the Cambrian Deposits in Carpathian Roredeep	94
---	----

Stages of the Museum History

Klymyshyn A.S. Stages of the Development of the Museum of Natural History in Lviv	114
--	-----

Short messages

Hodunko R.Y., Lesnik V.V. Mayflyer (<i>Ephemeroptera</i>) Larvae as Component of Nourishment of Some Fish Species	43
Rizun V.B., Konovalova I.B., Yanytsky T.P. New Localities of Red Data Book Species of Insects (<i>Insecta: Orthoptera, Coleoptera, Lepidoptera</i>).....	64
Rizun V.B., Mateleshko O.Y. <i>Parophonus mendax</i> (Rossi, 1790) (<i>Coleoptera, Carabidae</i>) — New Species for the Fauna of Ukraine.....	68
Rizun V.B. On study of <i>Carabus (Eucarabus) obsoletus</i> Sturm, 1815 (<i>Coleoptera, Carabidae</i>) bionomy.....	82
Susulovsky A.S., Golovachov A.V. <i>Chiloplectus</i> Andrassy, 1984 (<i>Nematoda: Plectida</i>) — New Genus of Nematodes for the Fauna of Ukraine.....	87